

6. PRAETEREA. Honorem debitum potest innocens impendere: sed satisfacere non competit innocenti; ergo definitio Anselmi est male assignata.

RESPONDEO dicendum, quod iustitia non ad hoc tantum tendit, ut inaequalitatem praecedentem auferat, puniendo culpam praeteritam, sed etiam ut in futurum aequalitatem custodiat, quia, secundum Philos. in 2. Ethic. (cap. 3. a princ.), « poenae medicinae sunt ». Unde et satisfactio, quae est iustitiae actus poenam inferentis, est medicina curans peccata praeterita, et praeservans a futuris; et ideo quando homo homini satisfacit, et praeterita recompensat, et a futuris cavet. Et secundum hoc *dupliciter* potest satisfactio definiri: *uno modo* respectu culpae praeteritae, quam recompensando curat; et sic dicitur, quod satisfactio est illatae injuriae recompensatio secundum iustitiae aequalitatem; et in idem redit definitio Anselmi qui dicit, quod « satisfacere est honorem debitum Deo impendere », ut consideretur debitum ratione culpae commissae: *alio modo* potest definiri, secundum quod praeservat a culpa futura; et sic definit eam hic Augustinus. Praeservatio autem a morbo corporali fit per ablationem causarum, quibus morbus consequi potest: eis enim ablati, non potest morbus sequi. Sed in morbo spirituali non est ita, quia liberum arbitrium non cogitur, unde causis etiam praesentibus [*al. praecedentibus*] potest vitari, quamvis difficulter, et causis amotis potest incurri. Et ideo in satisfactionis definitione *duo* ponit, scilicet *excisionem* causarum, quantum ad *primum*, et *renitentiam* liberi arbitrii ad ipsum peccatum, quantum ad *secundum*.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod accipiendae sunt causae proximae peccati actualis, quae sunt *duplices*, scilicet *interiores*, ut libido ex consuetudine, vel actu peccati relicta, et ea quae dicuntur reliquiae peccati: quaedam vero sunt *exterior*, ut exteriores occasiones ad peccandum, scilicet locus, mala societas, et huiusmodi; et tales causae in hac vita per satisfactionem tolluntur; quamvis fomes, qui est causa remota peccati actualis, non tollatur totaliter in hac vita per satisfactionem, etsi debilitetur.

AD SECUNDUM dicendum, quod quia causa mali, vel privationis eo modo, quo causam habet, non est nisi bonum deficiens, bonum autem facilius tollitur, quam constituitur; ideo facilius est causas privationis, et mali excidere, quam ipsum malum removere, quod non removetur, nisi per constructionem boni, ut patet in caecitate, et causis ejus: et tamen causae peccati praedictae non sunt sufficientes causae, cum ex eis non de necessitate sequatur peccatum, sed sunt occasiones quaedam: nec iterum satisfactio sine Dei auxilio fit; quia sine charitate esse non potest, ut dicitur (*q. 14. art. 2.*).

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis poenitentia ex prima sui institutione, sive intentione respiciat praeteritum, tamen etiam ex consequenti futurum respicit, in quantum est medicina praeservans: et sic etiam satisfactio.

AD QUARTUM dicendum, quod Augustinus definit satisfactionem, secundum quod fit Deo, cui secundum rei veritatem nihil subtrahi potest, quamvis peccator, quantum in se est, aliquid subtrahat; et ideo in satisfactione tali principaliter requiritur emendatio in futurum, quam recompensatio praeteritorum; et propter hoc ex parte ista Augustinus definit satisfactionem. Nihilominus tamen ex cautela futurorum cognosci potest recompensatio praeteritorum, quae fit circa eadem converso modo; in praeterita enim respicientes causas peccatorum propter peccata detestamur, a peccatis incipientes detestationis motum: sed in cautela a causis incipimus, ut causis subtractis, facilius peccata vitemus.

AD QUINTUM dicendum, quod non est inconueniens, quod de eodem dentur diversae assignationes secundum diversa, quae in ipso inveniuntur: et sic est in proposito, ut ex dictis patet (*in corp.*).

AD SEXTUM dicendum, quod intelligitur debitum, quod debemus Deo ratione culpae commissae; quia debitum poenitentia respicit, ut prius dictum est (*art. praec.*).

QUAESTIO XIII.

DE SATISFACTIONIS POSSIBILITATE, IN DUOS ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de possibilitate satisfactionis.

Circa quod duo quaeruntur.

Primo. Utrum homo possit Deo satisfacere.

Secundo. Utrum aliquis pro alio satisfacere possit.

ARTICULUS I.

52

UTRUM HOMO POSSIT DEO SATISFACERE.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod homo non possit Deo satisfacere: satisfactio enim debet aequari offensae, ut ex dictis patet (*q. praec. art. 2. et 3.*): sed offensae in Deum commissae est infinita, quia quantitatem recipit ab eo, in quem committitur, cum plus offendat, qui principem percutit, quam alium quemquam; cum ergo actio hominis non possit esse infinita, videtur quod homo Deo satisfacere non possit.

2. PRAETEREA. Servus, quia totum quod habet, domini est, non potest pro aliquo debito recompensare: sed nos servi Dei sumus, et quidquid boni habemus, ab ipso habemus; cum ergo satisfactio sit recompensatio offensae praeteritae, videtur quod Deo satisfacere non possimus.

3. PRAETEREA. Ille, cujus totum quod habet non sufficit ad unum debitum exolvendum, non potest pro alio debito satisfacere: sed quidquid homo est, et potest, et habet, non sufficit ad solvendum debitum pro beneficio creationis: unde Isa 40. dicitur, quod *ligna Libani non sufficiunt ad holocaustum*; ergo nullo modo potest satisfacere pro debito offensae commissae.

4. PRAETEREA. Homo totum tempus suum debet in Dei servitium expendere: sed tempus amissum non potest recuperari; propter quod est gravius jactura temporis, ut Seneca dicit (*implic. lib. 1. epist. 1.*); ergo non potest homo recompensationem Deo facere: et sic idem quod prius.

5. PRAETEREA. Peccatum actuale mortale est gravius, quam originale: sed pro originali nemo potuit satisfacere, nisi Deus et homo esset; ergo neque pro actuali.

SED CONTRA. Sicut Hieronymus dicit (*in Exposit. fidei ad Damas. ad fin. inter op. ascititia*), « qui dicit Deum aliquid impossibile homini praecepisse,

non exigitur, nisi quod restituatur aequalitas justitiae; quod quidem potest fieri de uno debito, et non de alio: sed ubi est offensa, ibi est inaequalitas non tantum justitiae opposita, sed etiam amicitiae, et ideo ad hoc quod per satisfactionem offensa tollatur, non solum oportet quod aequalitas justitiae restituatur per recompensationem aequalis poenae, sed etiam quod restituatur amicitiae aequalitas: quod non potest fieri, dum aliquid est, quod amicitiam impediatur.

AD TERTIUM dicendum, quod « unum peccatum suo pondere ad aliud trahit », ut Gregor. dicit (*lib. 25. Moral. cap. 9. a princ. et hom. 11. in Ezech. a med.*); et ideo qui unum peccatum retinet, non sufficienter causas alterius peccati excidit.

ARTICULUS II.

55

UTRUM QUIS EXTRA CHARITATEM EXISTENS POSSIT SATISFACERE DE PECCATIS ANTE CONTRITIS.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod qui de omnibus peccatis contritus fuit prius, et postea in peccatum incidit, de aliis peccatis, quae sibi per contritionem dimissa fuerunt, satisfacere possit extra charitatem existens; dicit enim Daniel Nabuchodonosori. Dan. 4.: *Peccata tua eleemosynis redime*; sed ipse adhuc peccator erat, quod sequens poena demonstrat; ergo potest in peccato existens satisfacere.

2. PRAETEREA. *Nemo scit, utrum sit dignus odio, vel amore (Eccl. 9.)*; si ergo non possit fieri satisfactio, nisi ab eo qui est in charitate, nullus sciret se satisfacisse; et hoc est inconveniens.

3. PRAETEREA. Ex intentione, quam homo habet in principio actus, totus actus informatur: sed poenitens, quando poenitentiam inchoavit, in charitate erat; ergo tota satisfactio sequens ex illa charitate intentionem ejus informantem efficaciam habebit.

4. PRAETEREA. Satisfactio consistit in quadam adaequatione culpae ad poenam: sed talis adaequatio poenae potest etiam fieri in eo, qui charitatem non habet; ergo, etc.

SED CONTRA. Proverb. 10.: *Universa delicta operit charitas*: sed satisfactionis virtus est delere delicta; ergo sine charitate non habet suam virtutem.

Praeterea. Praecipuum opus in satisfactione est eleemosyna: sed eleemosyna extra charitatem facta non valet, ut patet 1. Corinth. 13.: *Si distribuero in cibos pauperum, etc.*; ergo nec satisfactio aliqua est cum peccato mortali.

RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt, quod postquam omnia peccata per praecedentem contritionem remissa sunt, si aliquis ante satisfactionem peractam in peccatum decidat, et in peccato existens satisfaciatur, satisfactio talis ei valet; ita quod si in peccato illo moreretur, in inferno de illis peccatis non puniretur. Sed hoc non potest esse, quia in satisfactione oportet quod amicitia restituta, etiam justitiae aequalitas restituatur, cujus contrarium amicitiam tollit, ut Philos. in 9. Ethic. dicit (*cap. 1. et 3.*); aequalitas autem in satisfactione ad Deum non est secundum aequivalentiam, sed magis secundum acceptationem ipsius; et ideo oportet, quod etiamsi jam offensa sit dimissa per praecedentem contritionem, opera satisfactoria sint Deo accepta; quod dat eis charitas: et ideo sine charitate opera facta non sunt satisfactoria.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod consilium Danielis intelligitur, quod a peccato cessaret, et poeniteret, et sic per eleemosynas satisfaceret.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut homo nescit pro certo, utrum charitatem habuerit in satisfaciendo, vel habeat, ita etiam nescit pro certo, utrum plene satisfecerit: et ideo dicitur Eccli. 5.: *De propitiato peccato noli esse sine metu*; nec tamen exigitur, quod propter hunc metum homo satisfactionem expletam iteret, si conscientiam peccati mortalis non habeat; quamvis enim poenam non expiet per hujusmodi satisfactionem, tamen non incurrit reatum omissionis ex satisfactione neglecta; sicut nec ille qui accedit ad Eucharistiam sine conscientia peccati mortalis, cui subjacet, reatum indignae sumptionis incurrit.

AD TERTIUM dicendum, quod intentio illa interrupta est per peccatum sequens: et ideo non dat vim aliquam operibus post peccatum factis.

AD QUARTUM dicendum, quod non potest fieri adaequatio sufficiens, nec secundum divinam acceptationem, nec secundum aequivalentiam; ideo ratio illa non sequitur.

ARTICULUS III.

56

UTRUM VALERE INCIPIAT SATISFACTIO PRAECEDENS HOMINI, POSTQUAM CHARITATEM HABUERIT.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod postquam homo charitatem habuerit valere incipiat satisfactio praecedens, quia super illud Levit. 25.: *Si attenuatus frater tuus, etc.* dicit Gloss. (*interl. implic. et sparsim*) « quod fructus bonae conversationis debent computari ex eo tempore, quo peccavit »: sed non computarentur, nisi aliquam efficaciam acciperent, ex charitate sequenti; ergo post charitatem recuperatam valere incipiunt.

2. PRAETEREA. Sicut efficacia satisfactionis impeditur per peccatum, ita efficacia baptismi impeditur per fictionem: sed baptismus incipit valere recedente fictione; ergo satisfactio recedente peccato.

3. PRAETEREA. Si alicui pro peccatis commissis injuncta fuerint jejunia, et in peccatum cadens ea perfecit, non injungitur, cum iterum confitetur, ut jejunia illa iteret: injungeretur autem ei, si per ea satisfactio non impleteretur; ergo per poenitentiam sequentem opera praecedentia satisfaciendi efficaciam accipiunt.

SED CONTRA. Opera extra charitatem facta ideo non erant satisfactoria, quia fuerunt mortua: sed per poenitentiam non vivificantur; ergo nec incipiunt esse satisfactoria.

Praeterea. Charitas non informat actum, nisi qui ab ipsa aequaliter procedit: sed opera non possunt esse Deo accepta, ac per hoc nec satisfactoria, nisi sint charitate informata; ergo cum opera facta extra charitatem nullo modo ex charitate processerint, vel de caetero procedere possint, nullo modo poterunt in satisfactionem computari.

RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt, quod opera in charitate facta, quae viva dicuntur, sunt meritoria vitae aeternae, et satisfactoria respectu poenae dimittendae, et quod per charitatem sequentem opera extra charitatem facta vivificantur quantum ad hoc quod sunt satisfactoria, sed non quantum ad hoc quod sunt meritoria vitae aeternae. Sed hoc non potest esse, quia utrumque habent ex eadem ratione opera ex charitate facta, scilicet ex

hoc quod sunt Deo grata: unde sicut charitas adveniens non potest opera extra charitatem facta grata facere quantum ad unum, ita nec quantum ad aliud.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non debet intelligi, quod fructus computentur a tempore, quo primo in peccato fuit, sed a tempore, in quo peccare cessavit, quo scilicet ultimo in peccato fuit: vel intelligitur, quod statim post contritus fuit, et fecit multa bona, antequam confiteretur. Vel dicendum, quod quanto est major contritio, tanto magis diminuit de poena, et quanto aliquis plura bona facit peccato existens, magis se ad gratiam contritionis disponit; et ideo probabile est, quod minoris poenae sit debitor, et propter hoc deberent a sacerdote discrete computari, ut ei minorem poenam injungat, in quantum invenit eum melius dispositum.

AD SECUNDUM dicendum, quod baptismus imprimit characterem in anima, non autem satisfactio; et ideo adveniens charitas, quae fictionem tollit, et peccatum, facit quod baptismus effectum suum habeat; non autem facit hoc de satisfactione. Et praeterea baptismus ex ipso opere operato justificat, quod non est hominis, sed Dei; et ideo non eodem modo mortificatur, sicut et satisfactio, quae est opus hominis.

AD TERTIUM dicendum, quod aliquae satisfactiones sunt, ex quibus manet aliquis effectus in satisfaciendis, etiam postquam actus satisfactionis transiit: sicut ex jejuniis manet corporis debilitatio, et ex elemosynarum largitione substantiae diminutio, et sic de similibus. Et tales satisfactiones in peccatis factae non oportet quod iterentur, quia quantum ad hoc quod de eis manet, per poenitentiam Deo acceptae sunt. Satisfactiones autem, quae non relinquunt aliquem effectum in satisfaciende, postquam actus transiit, oportet quod iterentur, sicut est de oratione, et similibus: actus autem interior, quia totaliter transit, nullo modo vivificatur, sed oportet quod iteretur.

ARTICULUS IV.

57

UTRUM OPERA EXTRA CHARITATEM FACTA
SINT ALCUJUS BONI MERITORIA.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod opera extra charitatem facta sint alicujus boni meritoria, saltem temporalis, quia sicut se habet poena ad malum actum, ita se habet praemium ad bonum: sed nullum malum factum apud Deum justum judicem est impunitum; ergo nec aliquod bonum irremuneratum, et sic per illud bonum aliquid meretur.

2. PRAETEREA. Merces non datur nisi merito: sed operibus extra charitatem factis merces datur; unde dicitur Matth. 5. de illis, qui propter gloriam humanam opera bona faciunt, quod *repperunt mercedem suam*; ergo opera illa fuerunt alicujus boni meritoria.

3. PRAETEREA. Duo existentes in peccato, quorum unus multa bona facit ex genere, et circumstantia, alius autem nulla, aequaliter propinque non se habent ad recipiendum bona a Deo, alias non esset ei consulendum, ut aliquid boni faceret: sed qui magis appropinquat Deo, magis de bonis ejus percipit; ergo iste per opera bona, quae facit, aliquid boni a Deo meretur.

SED CONTRA est, quod August. dicit, quod *peccator non est dignus pane, quo vescitur*; ergo non potest aliquid a Deo mereri.

Praeterea. Qui nihil est, non potest aliquid mereri: sed peccator, cum non habeat charitatem, nihil est secundum esse spirituale, ut patet 1. Cor. 13.; ergo non potest aliquid mereri.

RESPONDEO dicendum, quod meritum proprie dicitur actio, qua efficitur, ut ei qui agit, sit justum aliquid dari. Sed justitia *dupliciter* dicitur: *uno modo* proprie, quae scilicet respicit debitum ex parte recipientis; *alio modo* quasi similitudinarie, quae scilicet respicit debitum ex parte dantis; aliquid enim decet dantem dare, quod tamen non habet recipiens debitum recipiendi: et sic justitia dicitur « decentia divinae bonitatis »; sicut Anselm. dicit (*in Prosologio, cap. 10.*), quod « Deus justus est, cum peccatoribus parcat; quia eum decet ». Et secundum hoc etiam meritum *dupliciter* dicitur: *uno modo* actus ille, per quem efficitur, ut ipse agens habeat debitum recipiendi; et hoc vocatur meritum condigni: *alio modo* ille, per quem efficitur, ut sit debitum dandi in dante secundum decentiam ipsius; et ideo hoc meritum dicitur meritum congrui. Cum autem in omnibus illis, quae gratis dantur, prima ratio dandi sit amor, impossibile est quod aliquis proprie sibi debitum faciat, qui amicitia caret; et ideo cum omnia et temporalia, et aeterna ex divina liberalitate nobis donentur, nullus acquirere potest debitum recipiendi aliquid illorum, nisi per charitatem ad Deum; et ideo opera extra charitatem facta non sunt meritoria ex condigno neque aeterni, neque temporalis alicujus boni apud Deum. Sed quia divinam bonitatem decet, ut ubicumque dispositionem invenit, perfectionem adjiciat, ideo ex merito congrui dicitur aliquis mereri aliquid bonum per opera bona extra charitatem facta; et secundum hoc opera ista ad triplex bonum valent, scilicet: ad temporalium consecutionem, ad dispositionem ad gratiam, et ad assuetudinem bonorum operum. Quia tamen hoc meritum non proprie dicitur meritum, ideo magis concedendum est, quod hujusmodi opera non sint alicujus boni meritoria, quam quod sint.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut Philos. dicit in 8. Ethic. (*cap. ult.*), quia filius per omnia, quae facere potest, nihil aequale reddere patri potest his, quae a patre recipit, ideo nunquam pater debitor filii efficitur: et multo minus homo potest propter aequivalentiam operis Deum sibi constituere debitorem. Et ideo nullum opus nostrum ex quantitate suae bonitatis habet, quod aliquid mereatur, sed habet ex vi charitatis, quae facit ea quae sunt amicorum, esse communia. Unde quantumcumque sit opus bonum extra charitatem factum, non facit, proprie loquendo, in homine debitum aliquid a Deo recipiendi: sed opus malum ex quantitate suae malitiae secundum aequivalentiam poenam meretur, quia ex parte Dei non sunt nobis aliqua mala facta, sicut bona; et ideo, quamvis opus malum mereatur poenam ex condigno, non tamen opus bonum sine charitate meretur ex condigno praemium.

AD SECUNDUM, et TERTIUM dicendum, quod procedunt de merito congrui; aliae autem rationes procedunt de merito condigni.

ARTICULUS V.

58

UTRUM OPERA PRAEDICTA VALEANT AD MITIGATIONEM
POENARUM INFERNALIU.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod opera praedicta non valeant ad poenae infernalis mitigationem, quia secundum quantitatem culpaerit

quantitas poenae in inferno: sed opera extra charitatem facta non minuunt quantitatem peccati; ergo nec infernales poenae.

2. PRAETEREA. Poena infernalis, quamvis sit duratione infinita, tamen intensio finita est: sed quodlibet finitum consumitur, aliqua finita subtractione facta: si ergo opera extra charitatem facta aliquid subtraherent de poena debita pro peccatis, contingeret tantum multiplicari illa opera, quod totaliter tolleretur poena inferni, quod falsum est.

3. PRAETEREA. Suffragia Ecclesiae sunt magis efficacia, quam opera extra charitatem facta: sed, sicut ait August. in Enchir. (cap. 110.), « damnatis in inferno non prosunt suffragia Ecclesiae »; poenae ergo multo minus per opera extra charitatem facta mitigantur.

SED CONTRA est, quod idem Augustinus dicit in Enchir. (ibid.): « Quibus prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certe tolerabilior fiat ipsa damnatio ».

Praeterea. Magis est facere bonum, quam dimittere malum: sed dimittere malum semper vitat poenam, etiam in eo qui charitate caret; ergo multo fortius facere bonum.

RESPONDEO dicendum, quod diminuere poenam infernalem potest intellegi dupliciter: uno modo ita quod quis liberetur a poena, quam jam meruit; et sic cum nullus liberetur a poena, nisi sit absolutus a culpa, quia effectus non diminuuntur, neque tolluntur, nisi diminuta, vel ablata causa, per opera extra charitatem facta, quae neque culpam tollere, neque diminuere possunt, poena inferni mitigari non potest: alio modo ita quod meritum poenae impediatur; et sic huiusmodi opera minuunt poenam inferni: primo, quia homo reatum omissionis evadit, qui huiusmodi opera perficit; secundo, quia huiusmodi opera aliquo modo ad bonum disponunt, ut homo ex minori contemptu peccata faciat, atque etiam a multis peccatis per huiusmodi opera retrahatur: verumtamen diminutionem, vel dilationem temporalis poenae merentur huiusmodi opera, sicut patet de Achab 3. Reg. 21., eodem modo sicut et bonorum temporalium consecutionem. Quidam autem dicunt, quod diminuunt poenam inferni, non subtrahendo aliquid de ipsa quantum ad substantiam, sed fortificando subjectum, ut melius sustinere possit: sed hoc non potest esse, quia fortificatio non est nisi ex ablatione passibilitatis; passibilitas autem est secundum mensuram culpae, et ideo si culpa non diminuitur, nec subjectum fortificari potest. Quidam etiam dicunt, quod diminuitur poena quantum ad vermem conscientiae, licet non quantum ad ignem: sed hoc etiam nihil est, quia sicut poena ignis aequatur culpae, ita etiam poena remissionis conscientiae; unde similis ratio est de utroque.

Et per hoc patet solutio AD OBJECTA.

QUAESTIO XV.

DE HIS PER QUAE FIT SATISFACTIO,
IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de his, per quae satisfactio fit.

Circa quod quaeruntur tria.

Primo. Utrum satisfactionem oporteat fieri per opera poenalia.

Secundo. Utrum flagella, quibus a Deo in hac vita homo punitur, sint satisfactoria.

Tertio. Utrum convenienter enumerentur opera satisfactoria, cum dicitur, quod sunt tria, scilicet *elemosyna, jejunium, et oratio*.

ARTICULUS I.

59

UTRUM OPORTEAT FIERI SATISFACTIONEM PER OPERA POENALIA.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod satisfactionem non oporteat fieri per opera poenalia, quia per satisfactionem oportet fieri recompensationem ad divinam offensam: sed nulla recompensatio videtur fieri per opera poenalia, quia Deus non delectatur in poenis nostris, ut Job 3. patet; ergo non oportet satisfactionem per opera poenalia fieri.

2. PRAETEREA. Quanto aliquod opus ex majori charitate procedit, tanto minus est poenale, quia *charitas poenam non habet*, ut dicitur 1. Joan. 4.; si ergo oporteat opera satisfactoria esse poenalia, quanto magis sunt ex charitate facta, tanto minus erunt satisfactoria, quod falsum est.

3. PRAETEREA. « Satisfacere », ut dicit Anselm. (lib. 1.: *Cur Deus homo, cap. 11. ad fin.*), « est honorem debitum Deo impendere »; sed hoc etiam aliis quam operibus poenalibus fieri potest; ergo satisfactionem non oportet poenalibus operibus fieri.

SED CONTRA est, quod Greg. dicit (hom. 20. in *Evang. aliquant. ante med.*): « Justum est, ut peccator tanto majora sibi inferat lamenta per poenitentiam, quanto majora sibi intulit damna per culpam ».

Praeterea. Per satisfactionem oportet peccati vulnus sanari perfecte: sed peccatorum medicinae sunt poenae, ut Philosophus dicit in 2. Ethic. (cap. 3. ante med.); ergo oportet, quod per poenalia opera satisfactio fiat.

RESPONDEO dicendum, quod satisfactio, ut dictum est (q. 12. art. 3.), respectum habet et ad praeteritam offensam, pro qua recompensatio fit per satisfactionem, et etiam ad futuram culpam, a qua per eam praeservamur; et quantum ad utrumque exigitur, quod satisfactio per opera poenalia fiat: recompensatio enim offensae importat adaequationem, quam oportet esse ejus qui offendit, ad eum in quem offensam commissa est. Adaequatio autem in humana justitia attenditur per subtractionem ab uno, qui plus habet justo, et additionem ad alterum, cui subtractum est aliquid: quamvis autem Deo, quantum est ex parte ejus, nihil subtrahi possit, tamen peccator, quantum

anathema sit»: sed satisfactio est in praecepto, Luc. 3.: *Facite dignos fructus poenitentiae*; ergo possibile est Deo satisfacere.

Praeterea. Deus est magis misericors, quam aliquis homo: sed homini est possibile satisfacere; ergo et Deo.

Praeterea. Satisfactio est, cum poena culpae aequatur; quia justitia est idem, quod contrapassum, ut Pythagorici dixerunt: sed contingit aequalem poenam assumere delectationi, quae fuit in peccando; ergo contingit Deo satisfacere.

RESPONDEO dicendum, quod homo Deo *dupliciter* debitor efficitur: *uno modo* ratione beneficii accepti: *alio modo* ratione peccati commissi: et sicut gratiarum actio, vel latria, vel si quid est aliquid huiusmodi, respicit debitum accepti beneficii, ita satisfactio respicit debitum peccati commissi. In his autem honoribus, qui sunt ad parentes, et Deum, etiam secundum Philosophum (*lib. 8. Ethic. sub fin. lib.*), impossibile est aequivalens reddere secundum quantitatem; sed sufficit, ut homo reddat quod potest, quia amicitia non exigit aequivalens, sed quod possibile est: et hoc etiam est aequale aliquammodo, scilicet secundum proportionalitatem, quia sicut se habet hoc quod Deo est debitum, ad ipsum Deum, ita hoc quod iste potest reddere ad ipsum: et sic aliquo modo forma justitiae conservatur. Et similiter est ex parte satisfactionis; unde non potest homo Deo satisfacere, si *ly satis* aequalitatem quantitatis importet; sed sufficit, ut importet aequalitatem proportionis, ut dictum est (*hic sup.*), et hoc sicut sufficit ad rationem justitiae, ita sufficit ad rationem satisfactionis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut offensa habuit quandam infinitatem ex infinitate divinae majestatis, ita etiam satisfactio accipit quandam infinitatem ex infinitate divinae misericordiae, prout est gratia informata, per quam acceptum redditur, quod homo reddere potest. Quidam tamen dicunt, quod habet infinitatem ex parte aversionis, et sic gratis dimittitur: sed ex parte conversionis finita est: et sic pro ea satisfieri potest. Sed hoc nihil est, quia satisfactio non respondet peccato, nisi secundum quod est offensa Dei; quod non habet ex parte conversionis, sed solum ex parte aversionis. Alii vero dicunt, quod etiam quantum ad aversionem pro peccato satisfieri potest virtute meriti Christi, quod quodammodo infinitum fuit: et hoc in idem redit, quod prius dictum est, quia per fidem Mediatoris gratia data credentibus est. Si tamen alio modo gratiam daret, sufficeret satisfactio per modum praedictum.

AD SECUNDUM dicendum, quod homo, qui ad imaginem Dei factus est, aliquid libertatis participat, in quantum est dominus suorum actuum per liberum arbitrium; et ideo ex hoc quod per liberum arbitrium agit, Deo satisfacere potest, quia quamvis Dei sit, prout a Deo est sibi concessum, tamen libere ei traditum est, ut ejus dominus sit, quod servo non competit.

AD TERTIUM dicendum, quod ratio illa concludit, quod Deo aequivalens satisfactio fieri non possit, non autem quod non possit sibi sufficiens fieri. Quamvis enim suum totum posse homo Deo debeat, non tamen ab eo exigitur de necessitate salutis, ut totum posse suum in aliquid unum expendat; cum oporteat eum circa multa esse sollicitum: sed est quaedam mensura homini adhibita, quae ab eo requiritur, scilicet impletio mandatorum Dei: et super ea potest aliquid erogare, ut satisfaciatur.

AD QUARTUM dicendum, quod quamvis homo non possit tempus praeteritum recuperare, potest tamen in futuro recompensare illud, quod in prae-

terito facere debuisset, quia non debuit debito praecepti totum quod potuit, ut dictum est (*in solutione praec.*).

AD QUINTUM dicendum, quod originale peccatum, etsi minus habeat de ratione peccati, quam actuale, tamen est gravius malum, quia est ipsius humanae naturae infectio; et ideo per unius hominis puri satisfactionem expiari non potuit, sicut actuale.

ARTICULUS II.

53

UTRUM UNUS PRO ALIO POSSIT POENAM SATISFACTORIAM EXPLERE.

(*S. Thom. 4. Dist. 20. q. unic. art. 2. q. 3.*)

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod poenitentiam satisfactoriam non possit unus pro alio explere, quia ad satisfactionem meritum requiritur: sed unus pro altero non potest mereri, vel demereri, cum sit scriptum (*Psal. 61.*): *Reddes tu unicuique secundum opera sua*; ergo unus pro alio non potest satisfacere.

2. PRAETEREA. Satisfactio contra contritionem, et confessionem dividitur: sed unus pro alio non potest conteri; ergo nec satisfacere.

3. PRAETEREA. Unus pro alio orando etiam sibi meretur; si ergo aliquis pro alio satisfacere potest, satisfaciendo pro alio pro se satisfaciatur: et ita ab eo, qui pro altero satisfaciatur, non exigitur alia satisfactio pro peccatis propriis.

4. PRAETEREA. Si unus pro alio satisfacere potest, ergo ex quo unus solvit debitum poenae, alius statim a debito liberatur; ergo si moriatur, postquam tota poena sibi debita ab alio suscepta est, statim evolabit; vel si adhuc puniatur, duplex poena reddetur pro eodem peccato, scilicet illius qui satisfacere incipit, et illius qui punitur in purgatorio.

SED CONTRA. Galat. 6. dicitur: *Alter alterius onera portate*; ergo videtur, quod unus possit onus poenitentiae impositae pro alio portare.

Praeterea. Charitas magis potest apud Deum, quam apud homines: sed unus potest apud homines pro alterius amore debitum ejus solvere; ergo multo fortius hoc in divino iudicio fieri potest.

RESPONDEO dicendum, quod poena satisfactoria est ad *duo* ordinata, scilicet ad *solutionem debiti*, et ad *medicinam* pro peccato vitando. In quantum ergo est ad medicinam sequentis peccati, sic satisfactio unius non prodest alteri, quia ex jejuniis unius caro alterius non domatur; nec ex actibus unius alius bene agere consuevit, nisi secundum accidens, in quantum scilicet aliquid per bona opera potest alteri mereri augmentum gratiae, quae efficacissimum remedium est ad vitandum peccatum. Sed hoc est per modum mereri, magis, quam per modum satisfactionis: sed quantum ad solutionem debiti unus potest pro alio satisfacere, dummodo sit in charitate, ut opera ejus satisfactoria esse possint. Nec oportet, quod major poena imponatur ei, qui pro altero satisfaciatur, quam principali imponeretur, ut quidam dicunt, hac ratione moti, quod poena propria magis satisfaciatur quam aliena, quia poena habet vim maxime satisfaciendi ratione charitatis, qua homo ipsam sustinet. Et quia major charitas apparet in hoc, quod aliquis pro altero satisfaciatur, quam si ipse satisfaceret, ideo minor poena requiritur in eo, qui pro alio satisfaciatur, quam in principali requireretur; unde dicitur in *vitis Patrum (lib. 5. libel. 5 num. 27.)*, quod propter charitatem unius, qui alterius fratris sui charitate

ductus poenitentiam fecit pro peccato, quod non commiserat, alteri peccatum, quod commiserat, dimissum est. Nec etiam exigitur, quantum ad solutionem debiti, quod ille, pro quo fit satisfactio, sit impotens ad satisfaciendum, quia etiamsi esset potens, alio satisfaciente pro ipso, ipse a debito immunis esse: sed hoc requiritur, inquantum poena satisfactoria est in remedium. Unde non est permittendum, quod aliquis pro alio poenitentiam agat, nisi defectus aliquis appareat in poenitente, vel corporalis, per quem sit impotens ad sustinendum, vel spiritualis, per quem non sit promptus ad portandum poenam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod praemium essentiale redditur secundum dispositionem hominis, quia secundum capacitatem videntium erit plenitudo visionis divinae. Et ideo sicut unus non disponitur per actum alterius, ita unus alteri non meretur praemium essentiale, nisi meritum ejus habeat efficaciam infinitam, sicut Christi, cujus merito solo pueri per baptismum ad vitam aeternam perveniunt. Sed poena temporalis pro peccato debita post culpae remissionem non taxatur secundum dispositionem ejus, cui debetur, quia quandoque ille, qui est melior, habet majoris poenae reatum. Et ideo quantum ad poenae remissionem unus alteri potest mereri, et actus unius efficitur alterius, charitate mediante, per quam *omnes unum sumus in Christo* (*Gal. 3.*).

AD SECUNDUM dicendum, quod contritio ordinatur contra culpam, quae ad dispositionem bonitatis, vel malitiae hominis pertinet, et ideo per contritionem unius alius a culpa non liberatur. Similiter per confessionem homo se sacramentis Ecclesiae subjicit. Non autem potest unus sacramentum pro alio accipere, quia in sacramento gratia suscipienti datur, non alii: et ideo non est similis ratio de satisfactione, contritione, et confessione.

AD TERTIUM dicendum, quod in solutione debiti attenditur quantitas poenae: sed in merito attenditur charitatis radix, et ideo ille qui ex charitate pro alio meretur saltem merito congrui, etiam sibi magis meretur; non autem qui pro alio satisfacit, etiam pro se satisfacit, quia illa quantitas poenae non sufficit ad utrumque peccatum: tamen satisfaciendo pro alio sibi meretur aliquid majus, quam sit dimissio poenae, scilicet vitam aeternam.

AD QUARTUM dicendum, quod si ipsemet ad aliquam poenam se obligasset, non prius a debito esset immunis, quam eam solvisset, et ideo poenam ipse patietur, quamdiu ille satisfactionem pro eo fecerit; quam si non fecerit, tunc uterque est debitor illius poenae, unus pro commissio, alius pro omisso. Et ita non sequitur, quod peccatum unum bis puniatur.

QUAESTIO XIV.

DE QUALITATE SATISFACTIONIS, IN QUINQUE ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de qualitate satisfactionis.

Et circa hoc quaeruntur quinque.

Primo. Utrum homo possit de uno peccato satisfacere sine alio.
Secundo. Utrum ille qui de omnibus peccatis prius contritus fuit, et po-

stea in peccatum incidit, de aliis peccatis, quae sibi per contritionem dimissa fuerunt, satisfacere possit extra charitatem existens.

Tertio. Utrum homini, postquam charitatem habuit, valere incipiat satisfactio praecedens.

Quarto. Utrum opera extra charitatem facta sint alicujus boni meritoria.

Quinto. Utrum opera praedicta valeant ad poenae infernalis mitigationem.

ARTICULUS I.

54

UTRUM HOMO POSSIT DE UNO PECCATO SATISFACERE SINE ALIO.

(*S. Thom. ubi sup. art. 3. q. 1. et 2.*).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod homo possit de uno peccato sine alio satisfacere: eorum enim, quae non habent connexionem ad invicem, unum potest auferri sine alio: sed peccata non habent ad invicem connexionem; alias qui haberet unum, haberet omnia; ergo unum potest expiari sine alio per satisfactionem.

2. PRAETEREA. Deus est magis misericors, quam homo: sed homo recipit unius debiti solutionem sine alio; ergo et Deus satisfactionem unius peccati sine alio.

3. PRAETEREA. « Satisfactio », ut in litera dicitur (*4. Dist. 5.*), « est peccatorum causas excidere, nec eorum suggestionibus aditum indulgere »: sed contingit hoc fieri de uno peccato sine alio, ut si aliquis luxuriam refragnet, et avaritiae insistat; ergo de uno peccato potest fieri satisfactio sine alio.

SED CONTRA. Isa. 58., jejunium eorum, qui ad contentiones, et lites jejunabant, Deo acceptum non erat, licet jejunium sit satisfactionis opus: sed non potest fieri satisfactio, nisi per opus Deo acceptum; ergo non potest qui habet aliquid peccatum, Deo satisfacere.

Praeterea. Satisfactio est medicina curans peccata praeterita, et praeservans a futuris, ut dictum est (*12. art. 3.*): sed peccata non possunt sine gratia evitari; ergo cum quodlibet peccatum gratiam auferat, non potest de uno peccato sine alio fieri satisfactio.

RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt, quod potest de uno peccato satisfieri sine alio, ut Magister in litera dicit (*4. Dist. 15.*): sed hoc non potest esse; cum enim per satisfactionem tolli debeat offensam praecedens, oportet quod talis sit modus satisfactionis, qui competat ad tollendam offensam; offensae autem ablatio est amicitiae restitutio; et ideo si aliquid sit, quod amicitiae restitutionem impediatur, etiam apud homines, satisfactio esse non potest. Cum ergo quodlibet peccatum amicitiam charitatis impediatur, quae est hominis ad Deum, impossibile est, ut homo de uno peccato satisficiat, alio retento; sicut nec homini satisfaceret, qui pro alapa ei data se ei prosterne- ret, et aliam similem daret.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quia peccata non habent connexionem ad invicem in aliquo uno, unum potest quis incurrere sine alio: sed unum et idem est, secundum quod omnia peccata remittuntur, et ideo remissiones diversorum peccatorum connexae sunt; et ideo de uno sine alio satisfactio fieri non potest.

AD SECUNDUM dicendum, quod in obligatione debiti non est nisi inaequalitas justitiae opposita, quia unus rem alterius habet: et ideo ad restitutionem